

عنوان اثر: زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی
مؤلف / مترجم: لوئیس کوزر / محسن ثلاثی
ناشر / سال نشر: انتشارات علمی / ۱۳۷۳ چاپ پنجم

معرفی، نقد و بررسی

لوئیس کوزر در سال ۱۹۱۳ در برلین زاده شد. او چند سالی (۳۸ - ۱۹۳۵) در سورین پاریس به تحصیل جامعه‌شناسی پرداخت. کوزر در سال ۱۹۴۱ به آمریکا مهاجرت کرد و در ۱۹۴۸ تابعیت آن را پذیرفت. او در ۱۹۵۴ از دانشگاه کلمبیا دکترای جامعه‌شناسی گرفت و در دانشگاه‌های شیکاگو، برکلی و نیویورک استاد جامعه‌شناسی بوده است. نظریه اجتماعی، حزب کمونیست آمریکا، جامعه‌شناسی ادبیات و مردان افکار از جمله آثار وی محسوب می‌شوند.

کوزر کتاب زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی را در سال ۱۹۷۱ به چاپ رسانده است. این اثر برای اولین بار در سال ۱۳۶۳ به فارسی ترجمه و منتشر شد. و تاکنون چندین بار تجدید چاپ شده است.

مطالب این کتاب در دوازده فصل، یک پیشگفتار به قلم رابرت کی مرتون و یک پیش‌درآمد به قلم نویسنده تنظیم شده است. همان‌طور که کوزر در صفحات ۱۸ و ۱۹ کتاب آورده است، دوازده فصل این کتاب، ساختاری کم و بیش یکسان دارند. نخستین بخش هر فصل، شرح مفید و مختصری از کار هر جامعه‌شناس را به دست می‌دهد. پس از این بخش، شرح کوتاهی از زندگی جامعه‌شناس مورد بحث آورده شده تا تلاش‌ها و موفقیت‌های او برای خواننده روشن شود. تأثیرهای خانواده، همگان و بلندپایگانش و نیز درگیری یا عدم‌درگیری او در امور اجتماع‌اش، در این بخش به بحث گذاشته شده است.

بخش سوم هر فصل، جامعه‌شناس مورد بحث را در موقعیت زمانی ویژه‌اش در تاریخ عقلی قرار می‌دهد و به پرسش‌های زیر پاسخ می‌دهد؟
 روندهای فکری عمده در زمان ظاهر شدن هر جامعه‌شناس به صحنه اجتماع چگونه بودند؟ افکار هر جامعه‌شناس بر چه منابعی استوار بودند؟ جریان‌های مخالف عمده‌ای که او برضد آنها جهت گرفته بود، چه بودند؟
 بخش پایانی هر فصل فقط به مسائل جامعه‌شناختی اختصاص دارد. در این بخش تأثیر پایگاه اجتماعی بر سبک زندگی و جهت‌گیری پژوهشی هر جامعه‌شناس نیز بررسی می‌شود.

اگر مشابهت موضوعی را در معنای محدود در نظر بگیریم از جمله آثار مشابه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

مرحله اساسی اندیشه در جامعه‌شناسی	ریمون، آرون / باقر پرهام
پیدایش نظریه‌های جامعه‌شناختی	جانان‌ترنر / لهسای زاده

بررسی شکلی

نویسنده کوشیده است تا جنبه‌های دشوار و پیچیده آراء و نظریه‌های جامعه‌شناسان مورد بررسی را با ارجاع آنها به جریان‌های فکری، اجتماعی و جنبه‌های معینی از زندگی شخصی‌شان در قالب عباراتی جذاب، روشن و قابل فهم و به دور از برخی مغلق‌گویی‌های تصنعی رایج بیان نماید.

از حیث رعایت قواعد زبان فارسی، کار ترجمه را باید در حد خوب ارزیابی کرد. این اثر، خصلت و ماهیت کاملاً نظری و مفهومی دارد، لذا استفاده از ابزارهایی مانند: جدول، نمودار و کلاً طرحواره‌های گوناگون در آن چندان ساده و میسر نیست. البته، نقاشی تصاویری از جامعه‌شناسان در آغاز مباحث مربوط به هر یک از آنها در کتاب آمده است. این کار به ملموس شدن و امکان تجسم چهره جامعه‌شناسان کمک می‌کند و جنبه واقعی‌تری به شرح و احوال آنها می‌بخشد. ضمناً اصطلاحات و واژه‌های مهم در متن انگلیسی به صورت ایتالیک و در متن فارسی با حروف درشت‌تر نوشته شده است که برای آموزش و جلب توجه خوانندگان و سهولت دستیابی به هر اصطلاح مفید است.

زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی ۵۹

از لحاظ صفحه‌آرایی خوب و نوع خط انتخاب شده برای کتاب مناسب است. اصل جداسازی مطالب مربوط به زیرنویس از متن اصلی رعایت شده است. همچنین نوع خط به کار رفته در زیرنویس متفاوت از خط متن کتاب می‌باشد. فاصله تیرها و درشتی آن نسبت به متن مناسب است. شیوه ارجاعات در زیرنویس سردرگمی‌هایی را برای خواننده پدید می‌آورد. در این کتاب بیان مستندات در زیرنویس صورت گرفته است. در هنگام نخستین مراجعه به یک سند آدرس کامل آن ذکر می‌شود و در موارد متعاقب، به اختصار به نام منبع اشاره و یا متن آدرس کامل به ارجاع نویسنده به صفحات قبلی احاله می‌شود. به عبارت دیگر، ممکن است ارجاع به منبعی که قبلاً آدرس کامل آن در زیرنویس صفحات پیشین آمده است تنها با بیان اسم کتاب و شماره صفحه به کار رود و خواننده برای یافتن آدرس کامل (به دلیل نبود کتابنامه) گاه چندین دقیقه وقت صرف کند.

بررسی محتوایی

اصطلاحات تخصصی به خوبی در متن به کار رفته است. علی‌رغم اینکه مترجم در مواردی از معادل‌های موجود و رایج به خوبی استفاده کرده است، اصطلاحات تخصصی و معادل‌های انگلیسی را به نحو رسا، جذاب و گاه نوآورانه به کار گرفته است. با این وجود در انتقال مطالب دیده می‌شود مثلاً:

برای wisdom به جای معادل جا افتاده و مأنوس «حکمت» معادل «خردمندی» در نظر گرفته شده است.

rhetoric معادل به جای معادل جا افتاده و مأنوس «فن بیان / ریتوریکا» (در برخی متون اخیر غربی که این کلمه به پیش‌ش‌های فلسفه متقدم اطلاق می‌شود، شاید به کارگیری توأمان «ریتوریکا و زبان‌بازی» بهترین راه ترجمه این لفظ برای خوانندگان ایرانی باشد که با بار منفی این اصطلاح در جریانات فکری امروز غرب آشنایی ندارند). معادل «عبارت پردازی» در نظر گرفته شده است.

برای transcendental به جای معادل جا افتاده و مأنوس «استعلامی» معادل «فراگذارنده» در نظر گرفته شده است.

برای traditionalist معادل نادرست «سنت‌پرست»، به جای معادل صحیح «سنت‌گرا» در نظر گرفته شده است.

برای public opinion به جای معادل جا افتاده و مأنوس «افکار عمومی» معادل «عقیده همگانی» در نظر گرفته شده است.

برای pronography معادل نادرست «وقاحت نگاری» در نظر گرفته شده است.

Porno به معنای فاحشگی است و نه «قاحت»، وقاحت مفهومی وسیع‌تر است. بهتر به نظر می‌رسد که این اصطلاح به چیزی شبیه «تصویرنگاری شهوت انگیز» ترجمه شود و ...

هرچند بحث دربارهٔ اندیشه‌های هر جامعه‌شناس و نسبت میان آن اندیشه‌ها با زندگی، زمینهٔ اجتماعی و فکری وی می‌تواند همچنان ادامه پیدا کند، لیکن محتوا و عناوین مندرج در هر فصل را با توجه به اهداف و سطح کتاب، می‌توان جامع و قابل قبول دانست.

ترتیب و تسلسل منطقی مطالب هر فصل به این صورت است: شناخت آراء و آگاهی از شرح زندگی هر جامعه‌شناس و سپس، شناخت جریان‌های فکری موثر بر او و سرانجام آشنایی با کیفیت جامعه و جریان‌های اجتماعی که در زمان حیات هر جامعه‌شناس، وی را احاطه کرده است.

نظم مطالب در کل کتاب نیز منطقی و قابل قبول است. بدین معنا که با توجه به تقدم زمانی هر جامعه‌شناس، و سهم وی در شکل‌دهی به سنت فکری جامعه‌شناسی و نظریه‌پردازی در این حوزه، از جامعه‌شناسان مختلف بحث شده است و سرانجام پس از اتمام مباحث مربوط به جامعه‌شناسان کلاسیک، از گرایش‌ها و روندهای جدیدتر در نظریه‌پردازی جامعه‌شناختی، به خصوص در جامعهٔ آمریکایی، سخن به میان آمده است. متأسفانه مترجم، بدون ذکر دلیل موجه یا حتی بدون اطلاع به خوانندگان کتاب، سه جامعه‌شناس (سوروکین، توماس و زنانسکی) و بخش پایانی کتاب دربارهٔ روندهای جدیدتر در نظریه‌پردازی جامعه‌شناختی را ترجمه نکرده است.

مطالب کتاب، در مقایسه با سرفصل شورای عالی برنامه‌ریزی مربوط به درس نظریه‌ها و مکاتب جامعه‌شناسی به دلیل نپرداختن به مکاتب جامعه‌شناسی

زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی ۶۱

کلاسیک و برخی مکاتب متأخر و قرن بیستم به طور مستقل و جداگانه (مثبت‌گرایی، تفهیم، تطورگرایی، فرانکفورت، انتقادی، نئومارکسیست‌ها و ... ۹ تفاوت دارد.

این اثر، برای تدریس در دروس «نظریه‌های جامعه‌شناسی (۱) و (۲)» و «بررسی آثار صاحب‌نظران جامعه‌شناسی» کاملاً مفید و قابل استفاده است. نوآوری نویسنده، تحلیل عمیق و موشکافانه وی از اندیشه‌های جامعه‌شناسان بر اساس رویکردی جامعه‌شناختی به تولیدات فکری آن‌ها از چشم‌انداز جامعه‌شناسی معرفتی و با پیوند دادن افکار آنها به جنبه‌های خاصی از زندگی، زمینه اجتماعی و فکری آنان، فصاحت و بلاغت متن، روانی و شیوه ترجمه آن، نظم و انسجام کتاب و ... همگی از جمله مزایا و دلایل شایستگی متن حاضر برای کار آموزش و تدریس می‌باشد. فصول مربوط به آگوست کنت، کارل مارکس، هربرت اسپنر، امیل دورکیم، گئورگ زمل، ماکس وبر، ویلفرد، پارتو و جرج هربرت مید به عنوان فصول برگزیده برای منبع جانبی درس «نظریه‌های جامعه‌شناسی» (دوره کارشناسی) قابل استفاده خواهند بود. فصل تورشتاین و بلن نیز می‌تواند مفید واقع شود مشروط بر آنکه ارتباط آن با دیدگاه‌های شوپنیر و لی‌رایت میلنر، چنان‌که در کار پیتر کیوسیتو (اندیشه‌های بنیادی در جامعه‌شناسی ترجمه منوچهر صبوری) آورده است، روشی شود تا به عنوان یکی از آشخوره‌های اساسی جامعه‌شناسی معاصر آمریکا تلقی شود. در مورد درس «جامعه‌شناسی معرفت» نیز کتاب کوزر بسیار مفید است و بخش عمده‌ای از نظریه‌های کلاسیک جامعه‌شناسی معرفت را پوشش می‌دهد، اما به دلیل آنکه نظریه‌های مهم ماکس شلراز میان کلاسیک‌های جامعه‌شناسی معرفت را پوشش می‌دهد، اما رویکردهای نوین را نمی‌نمایاند، نمی‌تواند به عنوان منبع کامل تلقی شود.

متن حاضر نه بر اساس یک چشم‌انداز خاص از جامعه‌شناسی، بلکه مبتنی بر بینش اصلی جامعه‌شناسی، و به ویژه جامعه‌شناسی معرفتی که اندیشه‌ها را همچون هر پدیده اجتماعی دیگر در بستر طبیعی، اجتماعی و تاریخی آن تحلیل می‌کند، نگاشته شده است.

جنبه نوآورانه و تازگی کار کوزر به تحلیل عمیق وی در حوزه جامعه‌شناسی یا به نحو عام‌تر، جامعه‌شناسی معرفتی برمی‌گردد؛ یعنی، نگرستین از منظر

جامعه‌شناسی با به‌کارگیری تئوری‌ها و ابزارهای جامعه‌شناختی برای تحلیل اندیشه‌های جامعه‌شناسان و نه فقط طرح و بررسی درونی آراء آنها، بلکه داشتن نگاهی بیرونی و در صورت لزوم درونی به کار جامعه‌شناسان مورد بررسی.

پیشنهادها

تکمیل ترجمه با افزودن قسمت‌های ترجمه نشده در چاپ‌های بعدی کتاب بازنگری در بعضی از مفاهیم تخصصی که معادل‌های مناسب‌تری برای آنها وجود دارد.

